WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

KOMPLET SCENARIUSZY

DO NAUCZANIA ZAGADNIEŃ FINANSOWYCH
W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

Dla klas
4–8

Ministerstwo Finansów
FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ
WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Komplet scenariuszy został wydany w ramach Zadania „Materiały edukacyjne do nauczania zagadnień finansowych w klasach IV–VIII szkoły podstawowej" sfinansowanego ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Warszawski Instytut Bankowości.

Koordynator Zadania: Krzysztof Ostafiński (Warszawski Instytut Bankowości)

Koordynator merytoryczny Zadania: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Autor wprowadzenia: dr hab. Tomasz Rachwał, prof. UEK (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Autorzy scenariuszy:
dr Bernard Bińczycki (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie) – scenariusz 1, 2, 3, 4
dr Agnieszka Świętek (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) – scenariusz 5

Recenzja merytoryczna:
dr Krzysztof Kil (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)
dr hab. Agnieszka Parkitna, prof. PWr (Politechnika Wrocławska)

Recenzja dydaktyczna:
mgr Anna Czarlińska-Wężyk (Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli "WOM" w Katowicach)
dr Waldemar Lib (Uniwersytet Rzeszowski)

Redakcja językowa: Judyta Boczek

Skład: MGMEDIA Maciej Grabowski
Projekt okładki: MGMEDIA Maciej Grabowski
Zdjęcie na okładce: Drazen/Adobe Stock
Grafiki i ilustracje: Adobe Stock

Wydawca: Warszawski Instytut Bankowości

Adres wydawcy: ul. Kruczkowskiego 8; 00-380 Warszawa

ISBN: 978-83-979917-4-3
ISBN: 978-83-979868-1-7 (całość kolekcji)

Wydanie: pierwsze

Rok wydania: 2026

Wykaz skrótów użytych w rubryce „punkty podstawy programowej" scenariuszy:
PP – podstawa programowa dla szkół podstawowych zgodna z rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r., w brzmieniu po ostatnich zmianach w 2024 i 2025 r. (Dz.U. z 2017 r., poz. 356, z późn. zm.); **NPP** – nowa podstawa programowa dla szkół podstawowych zgodna z rozporządzeniem Ministra Edukacji z dnia 11 marca 2026 r. (Dz.U. z 2026 r., poz. 378), przy czym w przypadku wiedzy o społeczeństwie zapisano **NPP(EO)**, co oznacza punkty nowej podstawy programowej edukacji obywatelskiej, która zastąpi od roku szkolnego 2028/2029 wiedzę o społeczeństwie; **WO** – wymagania ogólne; **WS** – wymagania szczegółowe; **DE** – wymagania szczegółowe w zakresie doświadczeń edukacyjnych (tylko w NPP); (dw) – przy numerze oznacza wymagania do wyboru (tylko w NPP).
*Od roku szkolnego 2028/2029 przedmiot wiedza o społeczeństwie będzie sukcesywnie zastępowany przez edukację obywatelską.

WSTĘP

Edukacja finansowa w szkole podstawowej – wpleciona w ramy wiedzy o społeczeństwie, a od roku szkolnego 2028/2029 w ramy edukacji obywatelskiej – stanowi podstawę kształcenia obywatelskiego oraz kluczowy element przygotowania uczniów do świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym. Zgodnie z podstawą programową dla szkoły podstawowej wiedza o społeczeństwie ma na celu m.in. rozwijanie kompetencji obywatelskich i umiejętności rozumienia zasad funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz kształtowanie postaw odpowiedzialności za podejmowane decyzje, w tym decyzje finansowe. Niniejszy pakiet scenariuszy lekcji łączy te cele z praktycznym podejściem do edukacji finansowej, dzięki czemu pomaga uczniom zrozumieć działanie mechanizmów ekonomicznych i ich wpływ na codzienne życie. To właśnie na lekcjach wiedzy o społeczeństwie w największym stopniu w bezpośredni sposób mogą być realizowane cele edukacji finansowej.

Scenariusze zawarte w pakiecie koncentrują się na zagadnieniach bliskich doświadczeniom młodych ludzi, takich jak zarządzanie budżetem domowym, odpowiedzialne podejmowanie decyzji zakupowych czy rozumienie praw i obowiązków konsumenta oraz sprzedawcy w gospodarce rynkowej. Angażujące formy pracy – gra edukacyjna, analizy przypadków i różnego typu zadania – pozwalają uczniom nauczyć się, jak zrównoważyć wydatki z wpływami do budżetu domowego, ukazują, na czym polega znaczenie ochrony konsumentów, a także rozwijają u uczniów umiejętności planowania i współpracy w zakresie podejmowania decyzji finansowych. Te aktywności nie tylko wspierają realizację podstawy programowej, ale też kształcą niezbędne w dynamicznie zmieniającym się świecie kompetencje kluczowe, takie jak przedsiębiorczość i związane z nią krytyczne myślenie, a także praca zespołowa.

W ramach każdego scenariusza otrzymujecie Państwo gotowe do wykorzystania pomoce: karty pracy, prezentację multimedialną oraz pytania testowe, które umożliwiają ocenę zarówno wiedzy, jak i praktycznych umiejętności uczniów. Mamy nadzieję, że dzięki temu Państwa praca stanie się łatwiejsza, lekcje będą przestrzenią do aktywnego uczenia się przez łączenie teorii z praktyką, a uczniowie uzyskają narzędzia do świadomego zarządzania finansami w warunkach rozwoju społeczeństwa informacyjnego.

Zachęcamy Państwa, nauczycieli wiedzy o społeczeństwie, do korzystania z tego pakietu, by inspirować uczniów do kształtowania umiejętności i postaw odpowiedzialnego oraz świadomego uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym.

dr hab. **Tomasz Rachwał**, prof. UEK
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

SPIS TREŚCI

Znam swoje prawa – ochrona konsumentów w gospodarce rynkowej 4
Bernard Bińczycki

Budżet państwa – na co są przeznaczane nasze podatki? 9
Bernard Bińczycki

Finanse samorządowe. Jak dbać o codzienne sprawy mieszkańców? 13
Bernard Bińczycki

Budżet domowy – jak pogodzić wydatki z naszymi możliwościami? 17
Bernard Bińczycki

Nastolatki rządzą... kasą! Rodzinna gra o zrównoważony budżet domowy 22
Agnieszka Świętek

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej,
którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki.
Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI: ZNAM SWOJE PRAWA – OCHRONA KONSUMENTÓW W GOSPODARCE RYNKOWEJ

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE*	BERNARD BIŃCZYCKI	45 MIN	VI–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia prawa konsumenta obowiązujące w gospodarce rynkowej; ▪ stosuje w codziennym życiu prawa konsumenta obowiązujące w gospodarce rynkowej; ▪ wyszukuje informacje na temat sposobów rozwiązywania konfliktów z przedsiębiorcami; ▪ identyfikuje przypadki łamania praw konsumenta; ▪ korzysta z procedur ochrony praw konsumentów i sporządza reklamację w handlu detalicznym.
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; dyskusja kierowana; praca z tekstem
FORMY PRACY	praca indywidualna; praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karty pracy; prezentacja multimedialna; kartka A4 w kratkę lub w linie
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** III.3. przedstawia własne prawa i obowiązki; IV.5. korzysta z prostych procedur oraz z możliwości, jakie stwarzają obywatelom instytucje życia publicznego – wskazuje, gdzie załatwić proste sprawy urzędowe. **WS:** IV.6. wykazuje, że prawa człowieka muszą być chronione […]; XI.1. wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa. **NPP(EO) – WO:** 6. Wykazywanie troski o siebie i innych, w tym obrona swoich praw i praw innych osób, jeśli są zagrożone lub naruszone. **WS:** 1.10. potrafi odpowiedzialnie i bezpiecznie korzystać z dostępnych niepełnoletnim produktów finansowych, podaje przykłady podstawowych praw konsumenta i korzysta z nich w sytuacjach życia codziennego – moduł ekonomiczno-finansowy; 2.7. wyjaśnia istotę praw i wolności człowieka, w tym praw dziecka i ucznia, podaje ich przykłady i opisuje sposób ich dochodzenia; rozpoznaje przykłady nierówności wobec prawa, formułuje w ich sprawie opinię i poddaje ją pod dyskusję.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie (5 min)
2. Prezentacja multimedialna (10 min)
3. Zadanie w grupach albo zadanie indywidualne (15 min)
4. Prezentacja rozwiązań (10 min)
5. Podsumowanie (5 min)

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 5 min

Włącz prezentację i ustaw ją na slajdzie tytułowym. Zapytaj uczniów, czy robili kiedyś z rodzicami zakupy, podczas których pojawiły się jakieś kłopoty. Poproś, by uczniowie podali przykłady takich zakupów. Niech powiedzą, o jaki produkt lub usługę chodzi i czy był to zakup stacjonarny, czy też online. Nawiąż do książki Janusza Korczaka „Bankructwo małego Dżeka", w której Dżek, jako „przedsiębiorca", uczy się, że klient ma prawo do dobrego produktu, rzetelnej obsługi i szacunku. Gdyby przedsiębiorca liczył tylko na zysk i dostarczał wadliwe produkty, straciłby zaufanie konsumentów, pojawiłyby się frustracja i niezadowolenie. Zwróć uczniom uwagę, że to przykład sytuacji analogicznej do złamania prawa konsumenckiego w rzeczywistości, kiedy firma narusza obowiązki wobec klienta.

2. Prezentacja multimedialna – na czym polega ochrona konsumentów — 10 min

Powiedz uczniom, że dzięki treściom z prezentacji dowiedzą się, na czym polega ochrona konsumentów w Polsce. Z wykorzystaniem prezentacji (slajdy nr 2–6) przedstaw uczniom, kim jest konsument, na czym polega ochrona i jakie są jego prawa. Następnie (slajdy nr 7–12) wyjaśnij, czym są reklamacja, rękojmia i gwarancja oraz gdzie konsument może szukać pomocy. Podczas omawiania zadań Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) zwróć uczniom uwagę, że nie rozpatruje on indywidualnych sporów konsument – przedsiębiorca (np. nie załatwia reklamacji, nie pomaga w odzyskaniu pieniędzy z danej umowy), a zajmuje się przede wszystkim ochroną zbiorowych interesów konsumentów. Na końcu prezentacji omów specyfikę zakupów w internecie (slajdy nr 13–14).

3. Zadanie w grupach albo zadanie indywidualne — 15 min

Zdecyduj, jak będą pracować uczniowie: w grupach czy indywidualnie. Jeżeli w grupach, podziel uczniów na zespoły trzy- lub czteroosobowe. Wręcz każdej grupie po jednym egzemplarzu karty pracy z zadaniem nr 1 (załącznik nr 2) i kartkę A4 w kratkę lub w linie. Zadaniem uczniów jest napisanie pisma wg wytycznych zawartych w karcie pracy.
Jeżeli uczniowie mają pracować samodzielnie, rozdaj im karty pracy z zadaniem nr 2. Omów polecenie, które zostało zapisane w karcie pracy.

4. Prezentacja rozwiązań — 10 min

Zadanie nr 1. Przedstawiciele grup odczytują reklamacje, a pozostali uczniowie w skupieniu słuchają. Twoim zadaniem jest skorygowanie treści odczytanego pisma, jeżeli będzie to potrzebne, a także skomentowanie wykonania zadania, udzielenie pochwały lub wskazówek uzupełniających (np. konieczność podania swojego adresu i numeru telefonu, dołączenia paragonu). Podkreśl, że do reklamacji należy dołączyć dowód zakupu – może to być paragon, faktura VAT, wydruk z konta bankowego, potwierdzenie płatności kartą. Wyjaśnij, że reklamacja to nie awantura urządzona sprzedawcy, ale normalna część relacji klient – sprzedawca. Zadaj uczniom pytania podsumowujące, aby upewnić się, że rozumieją, kiedy i gdzie mogą składać reklamację. Przypomnij też młodzieży, gdzie szukać pomocy, jeżeli sprzedający będzie robił niesłuszne problemy (np. u rzecznika konsumentów lub w Inspekcji Handlowej). Poproś uczniów, aby podali przykłady sytuacji, w których sami mogli napisać reklamację, ale tego nie zrobili.
Zadanie nr 2. Omów pomysły uczniów. Możesz je uzupełnić o następujące rozwiązania: 1) W przyszłości powinna powstać aplikacja, która automatycznie sprawdza, czy ceny w sklepie są zgodne z prawem i porównuje je z innymi ofertami. Konsumenci mogliby mieć dostęp do specjalnej platformy online, gdzie w prosty sposób złożą reklamację bez wychodzenia z domu. Należy wprowadzić obowiązek produkowania jasnych etykiet, które pokazują nie tylko cenę, ale też pochodzenie produktu i warunki jego produkcji. Młodzi konsumenci powinni mieć własne poradnie konsumenckie w szkołach, gdzie dowiedzą się o swoich prawach. 2) Można stworzyć system ostrzegania klientów o nieuczciwych sprzedawcach – np. przez SMS lub aplikację. 3) W internecie powinien działać czat 24/7 z prawnikiem konsumenckim, który szybko odpowie na pytania. 4) Firmy powinny być oceniane nie tylko za jakość, ale także za uczciwość wobec klientów – taka ocena powinna być widoczna przy każdym produkcie. Należy zakazać reklam, które wprowadzają w błąd, np. dotyczących zdrowia, cudownych efektów czy ukrytych opłat. 5) Klienci powinni mieć prawo do próbnego okresu korzystania z usług, np. 7 dni testu bez opłat, z możliwością rezygnacji bez konsekwencji. 6) W szkołach powinny odbywać się regularne zajęcia o ochronie konsumentów, aby każdy wiedział, jakie ma prawa i jak się bronić.

5. Podsumowanie — 5 min

Zwróć uczniom uwagę na to, że umiejętność sporządzania reklamacji jest przydatna w życiu. Pomaga oszczędnie gospodarować budżetem domowym. Podkreśl, że każdy konsument ma prawo do bezpiecznego produktu i uczciwej informacji – także uczeń. Zachęć uczniów, by nie bali się dochodzić swoich praw i nie lekceważyli wadliwych towarów oraz usług. Zwróć uwagę, że znajomość swoich praw to element odpowiedzialności i dorosłości. Wyjaśnij, że nie każda reklamacja kończy się sukcesem, ale każda zwiększa świadomość konsumencką. W podsumowaniu możesz wykorzystać slajd nr 15. Zakończ lekcję pozytywnym przesłaniem – przypomnij, że świadomy konsument to silny obywatel.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-c, 2-c, 3-a, 4-c, 5-b, 6-c, 7-a, 8-c, 9-b, 10-b.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Kim jest konsument?

a Osobą, która produkuje towary.
b Osobą, która pracuje w sklepie.
c Osobą, która kupuje towary lub usługi dla siebie.
d Osobą, która prowadzi firmę.

02. Ile czasu zazwyczaj ma konsument na złożenie reklamacji wadliwego produktu?

a 1 miesiąc
b 2 miesiące
c 2 lata
d 14 dni

03. Co to jest reklamacja?

a Zgłoszenie problemu z produktem lub usługą.
b Skarga na kolegę w szkole.
c Reklama produktu w telewizji.
d Przepis na opakowaniu.

04. Co musi zrobić sprzedawca, jeśli dostanie reklamację?

a Zignorować ją.
b Odpowiedzieć na nią, ale w dowolnym terminie.
c Odpowiedzieć na nią w ciągu 14 dni.
d Od razu oddać pieniądze.

05. Gdzie można szukać pomocy, jeśli mamy problem ze sklepem?

a u wójta, burmistrza lub prezydenta miasta
b u Rzecznika Praw Konsumenta
c w Najwyższej Izbie Kontroli
d w urzędzie skarbowym

06. Prawo konsumenta do informacji oznacza, że

a można zadawać pytania nauczycielowi.
b można czytać gazetę w sklepie.
c każdy ma prawo wiedzieć, co kupuje.
d można rozmawiać przez telefon w sklepie.

07. Co należy zrobić, gdy chce się zwrócić towar kupiony online?

a Poinformować o tym sprzedawcę w ciągu 14 dni i odesłać towar.
b Zachować towar i nie płacić.
c Zanieść towar do sklepu stacjonarnego.
d Wyrzucić towar do śmieci i o nim zapomnieć.

08. Czym zajmuje się UOKiK?

a Pomaganiem uczniom w przygotowaniu do egzaminu ósmoklasisty.
b Kontrolowaniem pasażerów w autobusach i tramwajach.
c Ochroną konsumentów i kontrolą firm.
d Sprzedażą produktów spożywczych.

09. Dlaczego warto zachować paragon?

a Żeby móc go pokazać koleżankom i kolegom.
b Ponieważ jest on dowodem zakupu potrzebnym do reklamacji towaru.
c Ponieważ uprawnia on zawsze do zniżki na następne zakupy.
d Ponieważ to obowiązek każdego konsumenta.

10. Które z praw przysługuje każdemu konsumentowi?

a Prawo do prowadzenia sklepu.
b Prawo do reklamacji wadliwego produktu.
c Prawo do pracy w sklepie.
d Prawo do otrzymywania prezentów.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

1. Piszemy reklamację

Waszym zadaniem jest napisać pismo z reklamacją dotyczącą nowych butów sportowych, które ktoś z Was otrzymał od dziadka 2 miesiące temu jako prezent urodzinowy. Jest to możliwe, ponieważ dziadek zadbał o zachowanie paragonu. Wypełnijcie formularz według wskazówek.

.....

.....

.....

.....

imię i nazwisko konsumenta

adres, telefon, e-mail

.....

.....

.....

adresat pisma

REKLAMACJA

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Treść reklamacji – opisz usterkę i okoliczności jej powstania oraz napisz, czego oczekujesz od sprzedawcy lub producenta.

.....

Twój podpis jako konsumenta

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

2. Przyszłość ochrony konsumentów

Wyobraź sobie, że za 10 lat będziesz pracować w organizacji, która pomaga konsumentom w walce o ich prawa.

a) Podaj od 3 do 5 pomysłów na nowoczesne rozwiązania poprawiające ochronę klientów przed nieuczciwymi sprzedawcami i firmami.

Przykładowo możesz zaproponować: aplikację na smartfona, nowe przepisy ustawowe, nową instytucję lub inne innowacyjne rozwiązanie. Ważne, aby Twoje pomysły były realistyczne i służyły wszystkim konsumentom. Zastanów się, jak można takie problemy rozwiązywać szybciej i skuteczniej. Postaraj się myśleć odpowiedzialnie i nowocześnie – to może być właśnie Twoja rola w przyszłości!

b) Przy każdym pomyśle opisz problemy obywateli, z którymi pomoże walczyć zaproponowane przez Ciebie rozwiązanie. Mogą to być oszustwa internetowe, ukryte koszty, nieuczciwe reklamy lub jeszcze inne sprawy.

c) Opisz grupę docelową, czyli komu dane rozwiązanie ułatwi ochronę praw konsumenckich (np. młodzieży, osobom starszym, klientom z niepełnosprawnościami).

Pomysły:

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI

BUDŻET PAŃSTWA – NA CO SĄ PRZEZNACZANE NASZE PODATKI?

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE*	BERNARD BIŃCZYCKI	45 MIN	VI–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia, czym są podatki; ▪ tłumaczy, że podatki stanowią filar budżetu państwa; ▪ podaje przykłady wydatków państwa (na edukację, zdrowie, wojsko, drogi, emerytury); ▪ docenia rolę Ministerstwa Finansów w przygotowaniu projektu budżetu i jego realizacji; ▪ wyjaśnia, dlaczego ważne jest rozsądne gospodarowanie pieniędzmi publicznymi.
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; dyskusja kierowana; karty pracy
FORMY PRACY	praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karty pracy; prezentacja multimedialna; kartka papieru A4 w kratkę lub w linie
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.1. wyjaśnia podstawowe prawidłowości życia społecznego, w tym funkcjonowania grup społecznych oraz społeczności lokalnej i regionalnej oraz wspólnoty etnicznej i państwowej. **WS:** XI.1. wymienia podstawowe cechy i funkcje państwa; wyjaśnia, czym zajmuje się władza państwowa; XII.2. wymienia cele działania Unii Europejskiej; przedstawia podstawowe korzyści związane z obecnością Polski w tej organizacji dla pracowników i osób podróżujących; znajduje informacje o wykorzystaniu funduszy unijnych w swojej gminie lub swoim regionie. **NPP(EO) – WO:** 1. Rozumienie istotnych zjawisk społecznych, ekonomicznych, politycznych oraz swojego wpływu na te zjawiska. **WS:** 2.1. wyjaśnia pojęcia państwa i narodu oraz różnice między obywatelstwem a narodowością, tłumaczy, do czego państwo jest potrzebne obywatelom, i opisuje związek między wysokością podatków, budżetem państwa a dostępnością i jakością usług publicznych – moduł ekonomiczno-finansowy; 2.1(dw). wskazuje najważniejsze źródła dochodów oraz najważniejsze wydatki budżetu państwa, […].

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie (5 min)
2. Prezentacja multimedialna (10 min)
3. Zadanie w grupach (15 min)
4. Prezentacja rozwiązań zadania (10 min)
5. Podsumowanie (5 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 5 min

Włącz prezentację i ustaw ją na slajdzie tytułowym. Zacznij lekcję od krótkiej rozmowy o pieniądzach. Zapytaj uczniów, po co ludziom potrzebne są pieniądze. Czy państwo też potrzebuje pieniędzy? Dlaczego? Poproś uczniów, by podali przykłady, na co państwo wydaje pieniądze (np. szkoły, drogi, szpitale). Zapytaj, czy ktoś wie, czym są podatki. Czy podatki są potrzebne, czy też nie? Zachęć do krótkiej dyskusji. Wspomnij o roli Ministerstwa Finansów – instytucji, która planuje, ile państwo zarobi i ile wyda. Zapytaj, czy uczniowie słyszeli o funduszach unijnych, które wspierają budowę autostrad, metra, szkół i ochronę środowiska.

2. Prezentacja multimedialna – budżet państwa i fundusze unijne — 10 min

Przedstaw plan prezentacji (slajd nr 2). Uczniowie na podstawie prezentacji dowiedzą się, że państwo zbiera pieniądze głównie z podatków (np. VAT, PIT, akcyza), a także z innych źródeł, takich jak opłaty, cła czy fundusze z Unii Europejskiej. Poznają również przykłady wydatków z budżetu państwa (np. na funkcjonowanie szkół i uczelni, szpitali, wojska, policji, budowę autostrad) oraz zadania Ministerstwa Finansów, które przygotowuje projekt budżetu i czuwa nad jego wykonaniem. W przedstawianiu tych zagadnień wykorzystaj slajdy nr 3–12 prezentacji. Na koniec wyjaśnij, czym są fundusze europejskie i pokaż przykłady ważnych inwestycji w Polsce zrealizowanych z ich wykorzystaniem (slajdy nr 13–18).

3. Zadanie w grupach — 15 min

Podziel uczniów na grupy trzy- lub czteroosobowe. Każdej grupie wręcz kartę pracy (załącznik nr 2) i kartkę papieru formatu A4 w kratkę lub w linie. Poproś uczniów, by wykonali zadania z karty pracy.

4. Prezentacja rozwiązań — 10 min

Przedstawiciel każdej grupy odczytuje rozwiązanie grupowe, a pozostali uczniowie w skupieniu słuchają. Uczniowie przedstawiają swoje pomysły. Doceń aktywność uczniów i krótko skomentuj każdy projekt budżetu.

5. Podsumowanie — 5 min

Podziękuj uczniom za aktywny udział w lekcji. Przypomnij, że państwo, tak jak każda rodzina, ma swój budżet, w którym planuje dochody i wydatki. Podkreśl, że główne źródło pieniędzy państwa to podatki, które płacą obywatele i firmy. Wyjaśnij, że podatki są potrzebne, bo dzięki nim działają szkoły, szpitale, policja i inne instytucje publiczne. Przypomnij, że budżet państwa to roczny plan finansowy, zatwierdzany przez Sejm w ustawie budżetowej. W czasie podsumowania lekcji możesz wykorzystać slajd nr 19. Na koniec zapytaj uczniów, czy coś zaskoczyło ich podczas planowania budżetu państwa.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-b, 2-c, 3-c, 4-d, 5-a, 6-a, 7-b, 8-b, 9-d, 10-b.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Skąd państwo ma najwięcej pieniędzy?

a ze spadków i darowizn
b z podatków
c z pożyczek od innych krajów
d z loterii

02. Co to są podatki?

a dobrowolne wpłaty na cele charytatywne
b pieniądze, które państwo pożycza od banków
c obowiązkowe opłaty płacone państwu przez obywateli i firmy
d środki płatnicze w Unii Europejskiej

03. Co jest przykładem podatku?

a opłata za wydanie legitymacji szkolnej
b bilet do kina
c VAT
d abonament telewizyjny

04. Czym są fundusze europejskie?

a pożyczkami udzielanymi przez europejskie banki
b wynagrodzeniami dla urzędników instytucji europejskich
c składkami wpłacanymi przez obywateli Europy
d środkami finansowymi przekazywanymi przez Unię Europejską na rozwój państw członkowskich

05. Co to jest budżet państwa?

a plan dochodów i wydatków państwa
b lista podatków
c fundusz prywatny rządu
d plan wydatków gminy

06. Kto przygotowuje projekt budżetu państwa?

a Ministerstwo Finansów
b Izba Obrachunkowa
c Sejm
d Prezydent RP

07. Kiedy występuje deficyt budżetowy?

a Gdy dochody są większe niż wydatki.
b Gdy wydatki są większe niż dochody.
c Gdy budżet jest równy.
d Gdy państwo nie pobiera podatków.

08. Z jakich źródeł Polska otrzymuje dodatkowe środki finansowe?

a z banków prywatnych
b z Unii Europejskiej
c z wystawy EXPO
d z Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej

09. Jak nazywa się dokument, w którym są zapisane dochody i wydatki państwa?

a regulamin organizacyjny
b konstytucja
c ordynacja podatkowa
d ustawa budżetowa

10. Za co odpowiada Ministerstwo Finansów?

a za budowę dróg
b za planowanie i kontrolowanie finansów państwa
c za szkolnictwo
d za zdrowie obywateli

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

Czy łatwo jest skonstruować budżet państwa?

Wyobraźcie sobie, że jesteście zespołem doradców Ministerstwa Finansów pewnego kraju. Waszym zadaniem jest przygotować miniprojekt budżetu państwa dla następnego roku kalendarzowego. Możecie narysować swój budżet w formie tabeli lub plakatu.

1. Wybierzcie nazwę swojego państwa.
2. Zaplanujcie, jak rozdysponować 100 mld zł. Musicie przeznaczyć te środki na co najmniej 5 kategorii wydatków, takich jak:
   - edukacja,
   - ochrona zdrowia,
   - bezpieczeństwo i obrona,
   - infrastruktura i transport,
   - pomoc społeczna,
   - kultura i sport,
   - ochrona środowiska.
3. Ustalcie procentowy podział budżetu (np. edukacja – 20%, zdrowie – 25% itd.). Pamiętajcie, że łączna suma musi wynosić 100%, czyli 100 mld zł.
4. Zastanówcie się i napiszcie w pięciu zdaniach odpowiedzi na pytania:
   - Które dziedziny są dla społeczeństwa najważniejsze?
   - Dlaczego nie było łatwo zdecydować, na co przeznaczyć środki?
   - Które wydatki wzbudziły najwięcej dyskusji w grupie?
5. Na koniec zaprezentujcie swój projekt budżetu innym grupom. Macie na to do 2 min.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

TEMAT LEKCJI

FINANSE SAMORZĄDOWE. JAK DBAĆ O CODZIENNE SPRAWY MIESZKAŃCÓW?

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE*	BERNARD BIŃCZYCKI	45 MIN	VI–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia, dlaczego płacenie podatków i uczestnictwo w życiu lokalnym są ważne dla rozwoju gminy i dobra wspólnego; ▪ wyjaśnia, jakie są główne źródła dochodów gminy (podatki lokalne, subwencje, dotacje, środki unijne); ▪ wymienia najważniejsze wydatki gminy i rozumie, na co są przeznaczane środki publiczne w społeczności lokalnej; ▪ tłumaczy, czym jest budżet obywatelski i w jaki sposób mieszkańcy mogą wpływać na decyzje finansowe gminy.
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; dyskusja kierowana; karty pracy
FORMY PRACY	praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karty pracy; prezentacja multimedialna
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** I.1. wyjaśnia podstawowe prawidłowości życia społecznego, w tym funkcjonowania grup społecznych oraz społeczności lokalnej i regionalnej oraz wspólnoty etnicznej i państwowej; III.7. rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań. **WS:** VI.1. wymienia zadania samorządu gminnego; IX.4. przedstawia formy wpływania obywateli na decyzje władz samorządowych, przykłady realizacji lokalnych inicjatyw mieszkańców finansowanych z budżetów obywatelskich oraz przedsięwzięć podejmowanych przez młodzieżowe rady gminy/miasta. **NPP(EO) – WO:** 2. Rozumienie podstawowych zasad demokracji, wartości demokratycznych i praw człowieka oraz doświadczanie w praktyce działania mechanizmów demokratycznych. **WS: 1.7.** wyjaśnia, czym są samorząd lokalny oraz gmina, powiat i województwo, rozpoznaje organy przedstawicielskie i wykonawcze gminy oraz radę młodzieżową, wskazuje instytucje publiczne działające na terenie gminy oraz ich funkcje; 1.1(dw). na przykładzie własnej gminy wskazuje najważniejsze źródła jej dochodów oraz najważniejsze wydatki, rozpoznaje konsekwencje decyzji dotyczących wydatków gminy dla swojego otoczenia [...].

1. Nawiązanie (5 min)
2. Prezentacja multimedialna (10 min)
3. Zadanie w grupach (15 min)
4. Prezentacja rozwiązań zadania (10 min)
5. Podsumowanie (5 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 5 min

Włącz prezentację i ustaw ją na slajdzie tytułowym. Przywitaj uczniów i poproś, by zastanowili się, jakie inwestycje lub działania w ich miejscowości są finansowane z pieniędzy publicznych. Zadaj pytanie: *Kto według Was płaci za oświetlenie ulic, naprawę chodników czy utrzymanie szkoły?*. Zapytaj też uczniów, które wydatki są według nich najważniejsze dla mieszkańców. Co powinno być finansowane w pierwszej kolejności? Zapytaj, czy słyszeli o sytuacji, w której mieszkańcy sami głosują, na co przeznaczyć część pieniędzy gminy. Zachęć uczniów, by podzielili się swoimi opiniami – wskaż, że budżet obywatelski uczy współodpowiedzialności i współpracy. Podkreśl, że finanse publiczne nie są tylko sprawą urzędników – dotyczą każdego z nas, bo wszyscy korzystamy z dóbr publicznych.

2. Prezentacja multimedialna – finanse gminy i budżet obywatelski — 10 min

Zapowiedz uczniom (z wykorzystaniem slajdu nr 2), że teraz na podstawie prezentacji dowiedzą się, skąd gmina otrzymuje pieniądze, jakie są główne źródła jej dochodów (podatki lokalne, subwencje, dotacje, środki unijne), jakie są jej główne wydatki i na co są przeznaczane środki publiczne w społeczności lokalnej. Na praktycznych przykładach prześledzą też, jak funkcjonuje budżet obywatelski i w jaki sposób mieszkańcy mogą wpływać na decyzje finansowe gminy. Przedstawiając te zagadnienia, wykorzystaj slajdy nr 3–13.

3. Zadanie w grupach — 15 min

Podziel uczniów na grupy trzy- lub czteroosobowe. Wręcz każdej grupie po jednym egzemplarzu karty pracy (załącznik nr 2) i poproś uczniów, aby wykonali zapisane w karcie polecenia. Zadaniem grup jest wcielenie się w reprezentantów tego samego miasta, pracujących nad budżetem obywatelskim.

4. Prezentacja rozwiązań — 10 min

Przedstawiciel każdej grupy odczytuje pomysł projektu do sfinansowania przez władze lokalne, a pozostali uczniowie w skupieniu słuchają. Po prezentacjach porozmawiaj z uczniami o tym, czym kierowali się przy wyborze projektu, co było najtrudniejsze w planowaniu i jakie korzyści daje mieszkańcom możliwość współdecydowania o wydatkach gminy. Następnie przeprowadź głosowanie nad poszczególnymi projektami. Pogratuluj autorom wygranego projektu i skomentuj projekty, które uzyskały mniejsze poparcie uczniów.

5. Podsumowanie — 5 min

Podziękuj uczniom za aktywny udział w lekcji. Wykorzystując slajd nr 14 prezentacji, przypomnij, że budżet gminy to roczny plan dochodów i wydatków, dzięki któremu samorząd może realizować swoje zadania. Podkreśl, że dochody gminy pochodzą z różnych źródeł – m.in. z podatków lokalnych, subwencji, dotacji i środków unijnych, a także z udziału w podatkach PIT i CIT, co oznacza, że część podatków dochodowych płaconych przez mieszkańców i lokalne firmy zasila budżet gminy. Wytłumacz jeszcze raz, że wydatki gminy dotyczą spraw codziennych mieszkańców – edukacji, dróg, kultury, ochrony środowiska i pomocy społecznej. Przypomnij, że rada gminy uchwala budżet, a wójt, burmistrz lub prezydent miasta odpowiada za jego wykonanie. Zachęć uczniów, aby interesowali się sprawami swojej gminy, uczestniczyli w konsultacjach społecznych oraz głosowaniach na projekty obywatelskie.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-d, 2-a, 3-d, 4-c, 5-d, 6-b, 7-c, 8-b, 9-b, 10-a.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Kto uchwala budżet gminy?

a wojewoda
b burmistrz
c prezydent
d rada gminy

02. Kto przygotowuje projekt budżetu gminy?

a wójt, burmistrz lub prezydent miasta
b rada gminy
c premier
d Regionalna Izba Obrachunkowa

03. Jaki jest główny cel budżetu obywatelskiego?

a ograniczenie wydatków państwa
b podwyższenie podatków
c zwiększenie przychodów z najmu lokali mieszkaniowych
d włączenie mieszkańców w podejmowanie decyzji lokalnych

04. Który z poniższych podatków jest podatkiem lokalnym?

a VAT
b PIT
c podatek od nieruchomości
d akcyza

05. Dochody z majątku gminy to m.in.

a opłaty za reklamy.
b podatek VAT.
c składki społeczne.
d wynajem lokali komunalnych.

06. Jaką nazwę nosi sytuacja, w której wydatki gminy są większe niż dochody?

a nadwyżka budżetowa
b deficyt budżetowy
c bilans gminny
d subwencja finansowa

07. Który z poniższych wydatków jest obowiązkiem gminy?

a utrzymanie policji
b dofinansowanie armii
c budowa szkół i przedszkoli
d wypłata rent i emerytur

08. Budżet obywatelski to

a fundusz wyborczy kandydatów na burmistrza.
b część budżetu gminy, o której decydują mieszkańcy.
c suma wpłaconych przez obywateli darowizn.
d rezerwa budżetowa dla wójta.

09. Kto może zgłaszać projekty do budżetu obywatelskiego?

a tylko radni
b każdy mieszkaniec gminy
c jedynie wójt
d grupa co najmniej stu mieszkańców

10. Jakie opłaty mogą pobierać gminy?

a opłaty reklamowe i targowe
b janosikowe
c opłaty sądowe
d opłaty celne

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

Tworzymy projekt do realizacji w ramach budżetu obywatelskiego

Wyobraźcie sobie, że jesteście reprezentantami pewnej gminy i pracujecie nad budżetem obywatelskim. Wykonajcie poniższe polecenia.

1. Wymyślcie projekt, który moglibyście zgłosić do budżetu obywatelskiego. Projekt powinien być realny, potrzebny i możliwy do wykonania w Waszej społeczności lokalnej (np. szkolnej, osiedlowej, wiejskiej lub miejskiej). Zapiszcie swój pomysł wg wzoru: 1) nazwa, 2) konkretny cel (np. poprawa bezpieczeństwa, zdrowia, integracja mieszkańców), 3) miejsce realizacji projektu, 4) szacunkowy koszt (do 100 000 zł) oraz 5) krótkie uzasadnienie, dlaczego pomysł jest ważny dla mieszkańców. Możecie skorzystać z pomysłów zapisanych na dole karty pracy.
2. Po przygotowaniu projektu przedstawcie go klasie w formie krótkiej prezentacji (1–2 min).
3. Weźcie udział w głosowaniu na najciekawszy i najbardziej potrzebny projekt, który będzie realizowany z budżetu obywatelskiego w Waszej gminie.

Nazwa projektu: .....

Cel projektu: .....

.....

.....

.....

.....

Miejsce realizacji: .....

Szacunkowy koszt: .....

Uzasadnienie projektu: .....

.....

.....

.....

.....

.....

Przykładowe pomysły:

- Zielony zakątek przy szkole – nasadzenie drzew i ustawienie ławek
- Siłownia pod chmurką dla seniorów i młodzieży
- Bezpieczne przejście dla pieszych przy szkole
- Mural ekologiczny lub patriotyczny
- Rowerowa gmina – stojaki i stacja naprawcza

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

TEMAT LEKCJI

BUDŻET DOMOWY – JAK POGODZIĆ WYDATKI Z NASZYMI MOŻLIWOŚCIAMI?

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE*	BERNARD BIŃCZYCKI	45 MIN	VI–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; ▪ wymienia główne źródła dochodów gospodarstwa domowego (z działalności zarobkowej: pracy, działalności gospodarczej, umów cywilnoprawnych oraz ze świadczeń społecznych – w powiązaniu z rodzajami ubezpieczeń społecznych); ▪ identyfikuje kategorie wydatków gospodarstwa domowego; ▪ planuje budżet gospodarstwa domowego.
METODY KSZTAŁCENIA	pogadanka; dyskusja kierowana; praca z tekstem
FORMY PRACY	praca indywidualna; praca grupowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	karty pracy; prezentacja multimedialna; kartka papieru A4 w kratkę
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer; rzutnik lub tablica multimedialna; urządzenia mobilne uczniów
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WO:** III.1. rozpoznaje własne potrzeby i potrzeby innych. **WS:** II.3. wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe; wymienia główne źródła jego dochodów i kategorie wydatków, planuje jego budżet. **NPP(EO) – WO:** 1. Rozumienie istotnych zjawisk społecznych, ekonomicznych, politycznych oraz swojego wpływu na te zjawiska. **WS:** 1.3. wyjaśnia, czym jest budżet domowy, opisuje źródła dochodów i typowe wydatki w gospodarstwie domowym, wyjaśnia wpływ własnych wyborów konsumenckich na finanse rodziny i własne oszczędności, dyskutuje na temat odpowiedzialnych decyzji zakupowych – moduł ekonomiczno-finansowy; 1.10. potrafi odpowiedzialnie i bezpiecznie korzystać z dostępnych niepełnoletnim produktów finansowych, podaje przykłady podstawowych praw konsumenta i korzysta z nich w sytuacjach życia codziennego – moduł ekonomiczno-finansowy.

PODSTAWOWE INFORMACJE | ETAPY LEKCJI | SZCZEGÓŁOWY OPIS PRZEBIEGU LEKCJI | ZAŁĄCZNIKI

1. Nawiązanie (5 min)
2. Prezentacja multimedialna (10 min)
3. Zadanie w grupach (15 min)
4. Prezentacja rozwiązań (10 min)
5. Podsumowanie (5 min)

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 5 min

Włącz prezentację i ustaw ją na slajdzie tytułowym. Zacznij lekcję od zadania uczniom pytania, czy kiedykolwiek planowali własne wydatki lub dostali miesięczne kieszonkowe do samodzielnego zarządzania. Czy musieli np. zaplanować zakup konsoli do gier lub czegoś innego z własnych pieniędzy? Wyjaśnij, że umiejętność zarządzania pieniędzmi jest ważna już teraz, a nie dopiero w dorosłości. Odwołaj się do realiów uczniów: zapytaj, na co najczęściej wydają pieniądze i czy wiedzą, ile dokładnie miesięcznie przeznaczają na te cele. Wprowadź temat prostym językiem, wyjaśniając, że budżet domowy to po prostu sposób na to, by nie wydać więcej, niż się posiada. Przypomnij uczniom, że na pewno ustalali kiedyś z rodzicami plan wydatków, na przykład na wakacyjny wyjazd na wczasy. Zapytaj, czy rodzice planują zakupy, zanim wybiorą się do supermarketu, i czy sporządzają wcześniej listę zakupów. Poproś, by uczniowie podali przykłady stałych i zmiennych (okazjonalnych) wydatków. Które wydatki okazały się wcześniej nieplanowanymi? Zapytaj uczniów, czy znają źródła dochodów rodziców.

2. Prezentacja multimedialna — 10 min

Powiedz uczniom, że teraz na podstawie prezentacji multimedialnej dowiedzą się, czym jest budżet domowy i dlaczego warto go planować. Najpierw przedstaw program prezentacji (odczytaj nagłówki każdego slajdu), a następnie całą prezentację.

3. Zadanie w grupach — 15 min

W karcie pracy przygotowane zostały dwa zadania. Możesz wybrać zadanie, z którego chcesz skorzystać, lub jeśli wystarczy czasu, możesz zrealizować oba zadania.

Podziel uczniów na grupy trzy- lub czteroosobowe. Skopiuj wcześniej i wręcz każdej grupie po jednym egzemplarzu karty pracy (załącznik nr 2) oraz kartkę A4 w kratkę. Poproś uczniów o wykonanie zadań.

4. Prezentacja rozwiązań — 10 min

Poproś przedstawicieli grup o odczytanie rozwiązań zadań wykonanych przez grupę. Pozostali uczniowie w skupieniu słuchają. Sprawdzaj treść rozwiązań i komentuj je. Pochwal grupy lub udziel wskazówek korygujących.

Zadanie 1. Wspomnij o konieczności uwzględnienia innych wydatków, takich jak niespodziewana usterka smartfona i możliwości uzyskania dodatkowych przychodów, np. ze sprzedaży używanych podręczników. Przypomnij uczniom, dlaczego planowanie budżetu domowego jest ważne – powiedz, że to klucz do niezależności finansowej i mądrego zarządzania pieniędzmi. Podkreśl, że budżet to nie ograniczenie, ale narzędzie, które pomaga realizować cele i marzenia bez zadłużania się. Zachęć uczniów, by już teraz próbowali planować swoje własne wydatki – nawet jeśli są one niewielkie.

Zadanie 2. Poproś, by każdy zastanowił się, co najbardziej go zaskoczyło podczas lekcji – może koszty życia, może konieczność oszczędzania, a może wpływ drobnych zakupów na cały budżet. Wskaż praktyczne zastosowania, np. planowanie wakacji, oszczędzanie na telefon, komputer lub kurs prawa jazdy. Zachęć do refleksji, zadając uczniom pytanie końcowe, które zmotywuje ich do myślenia: *Co dziś zmienisz w swoim podejściu do pieniędzy?*.

5. Podsumowanie — 5 min

Zwróć uwagę na to, że umiejętność sporządzania budżetu jest przydatna w życiu. Pomaga oszczędnie gospodarować środkami pieniężnymi, co zmniejsza ryzyko zadłużania się rodzin. Zachęć uczniów do rozmowy w domu – poproś, by uczniowie zapytali rodziców o sposób prowadzenia domowego budżetu i jakie mają w tym doświadczenia. Podkreśl rolę samodzielności – przypomnij, że im szybciej uczniowie nauczą się zarządzać pieniędzmi, tym łatwiej będzie im w dorosłym życiu. Pochwal uczniów za aktywność i zaangażowanie – pokaż, że ten temat nie jest nudny, ale bardzo życiowy i potrzebny.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-c, 2-b, 3-b, 4-a, 5-b, 6-c, 7-a, 8-c, 9-b, 10-c.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Co to jest budżet domowy?

- **a** zbiór przepisów kulinarnych rodziny
- **b** plan wycieczki klasowej
- **c** plan dochodów i wydatków gospodarstwa domowego
- **d** lista zakupów spożywczych

02. Kiedy budżet jest zrównoważony?

- **a** Gdy wydatki są większe niż przychody.
- **b** Gdy wydatki są równe dochodom.
- **c** Gdy wszystko wydajemy na jedzenie.
- **d** Gdy pieniądze są dzielone po równo między domowników.

03. Co należy zrobić w pierwszej kolejności podczas planowania budżetu domowego?

- **a** Spisać listę prezentów.
- **b** Określić wszystkie źródła dochodu.
- **c** Kupić nowe ubrania.
- **d** Wydrukować paragon.

04. Który z poniższych przykładów to wydatek stały?

- **a** rata kredytu za mieszkanie
- **b** bilet do kina
- **c** nowy telefon
- **d** lody w kawiarni

05. Na czym polega oszczędzanie w kontekście budżetu domowego?

- **a** na kupowaniu droższych rzeczy
- **b** na odkładaniu części pieniędzy na później
- **c** na wydawaniu wszystkiego od razu
- **d** na wymianie starych rzeczy na nowe

06. Co może się stać, jeśli domowe wydatki regularnie przekraczają dochody?

- **a** Rodzina dostanie nagrodę.
- **b** Zwiększą się rodzinne oszczędności.
- **c** Rodzina może popaść w długi.
- **d** Rodzina będzie miała więcej wolnego czasu.

07. Co oznacza termin „dochód"?

- **a** Pieniądze, które wpływają do budżetu domowego.
- **b** Pieniądze, które wydajemy na jedzenie.
- **c** Rachunki, które płacimy za media.
- **d** Listę robionych przez nas zakupów.

08. Jaki wydatek uznamy za zmienny?

- **a** czynsz za mieszkanie
- **b** ratę za samochód
- **c** rachunek za prąd
- **d** opłatę za szkołę

09. Które działanie pomaga nam kontrolować budżet?

- **a** codzienne wypłacanie gotówki z bankomatu
- **b** zapisywanie dochodów i wydatków
- **c** robienie zakupów bez zastanowienia
- **d** kupowanie wszystkiego na raty

10. Które z poniższych zachowań to dobra praktyka finansowa?

- **a** wydawanie całej wypłaty pierwszego dnia
- **b** robienie zakupów pod wpływem emocji
- **c** odkładanie pieniędzy na nieprzewidziane sytuacje
- **d** kupowanie tylko markowych produktów

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

1. Prosty miesięczny budżet domowy

Na podstawie poniższego arkusza sporządźcie budżet domowy rodziny Kowalskich. Uwzględnijcie oszczędności i priorytety. Wypełnijcie tabelę dochodów i wydatków. Samodzielnie wpiszcie kwoty (w zł) do pustych pól – mogą być wymyślone, ale muszą być realistyczne. Potem obliczcie, ile pieniędzy zostaje lub brakuje pod koniec miesiąca.

Budżet domowy rodziny Kowalskich – miesiąc: .....

Rodzaj dochodu	Kwota (zł)	Rodzaj wydatku	Kwota (zł)
Wynagrodzenie mamy		Czynsz za mieszkanie	
Wynagrodzenie taty		Rachunki (prąd, gaz, woda, internet)	
Zasiłek rodzinny		Jedzenie	
800+		Dojazdy (benzyna, bilety)	
Stypendium		Ubrania i obuwie	
Dodatkowe prace, np. sprzątanie		Leki i zdrowie	
Sprzedaż używanych rzeczy w internecie		Edukacja (np. podręczniki, korepetycje)	
Najem		Rozrywka i hobby	
Udzielanie korepetycji		Zajęcia pozalekcyjne	
Inne:		Inne (np. zwierzęta, prezenty, naprawa samochodu):	
RAZEM DOCHODY		**RAZEM WYDATKI**	
Saldo oszczędności		**Zadłużenie**	

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

2. Jak zadbać o równowagę między wydatkami a możliwościami finansowymi?

a) Napiszcie na kartce trzy praktyczne porady dotyczące oszczędzania. Skorzystajcie z prezentacji multimedialnej lub zaproponujcie własne wskazówki.

Porady:

1. .....

.....

2. .....

.....

3. .....

.....

b) Zastanówcie się i napiszcie krótko, kiedy można i należy uniknąć brania kredytu, a kiedy kredyt może się okazać korzystny.

.....

.....

.....

c) Wyszukajcie w sieci oferty lokat 6-miesięcznych w trzech bankach. Która oferta jest najkorzystniejsza? Dlaczego?

Najkorzystniejsza jest oferta .....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

TEMAT LEKCJI

NASTOLATKI RZĄDZĄ... KASĄ! RODZINNA GRA O ZRÓWNOWAŻONY BUDŻET DOMOWY

SCENARIUSZ DLA	PRZEDMIOT	AUTOR	CZAS TRWANIA	KLASA
SZKOŁA PODSTAWOWA	WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE*	AGNIESZKA ŚWIĘTEK	45 MIN	VI–VIII

CELE KSZTAŁCENIA	Uczeń/uczennica: ▪ wymienia źródła dochodów gospodarstwa domowego pochodzące z działalności zarobkowej oraz świadczeń społecznych; ▪ sporządza listę wydatków osobistych i wydatków pozostałych członków gospodarstwa domowego; ▪ ustala priorytety w wydatkach w budżecie domowym; ▪ sporządza i dostosowuje budżet domowy, aby osiągnąć cele krótko- i długoterminowe; ▪ uwzględnia w planowanym budżecie domowym zróżnicowanie potrzeb, wydatków i dochodów członków gospodarstwa domowego w zależności od ich etapu życiowego; ▪ analizuje podczas tworzenia budżetu domowego dochody regularne i nieregularne oraz wydatki oczekiwane i nieoczekiwane, w tym wydatki na działalność charytatywną i dochody wyjątkowe; ▪ określa realistyczne i konkretne cele oszczędzania oraz opracowuje plan ich realizacji; ▪ monitoruje i aktywnie zarządza dochodami i wydatkami, przedkładając oszczędzanie na wybrany cel nad wydatki uznaniowe; ▪ wyjaśnia, dlaczego ważne jest rozpoczęcie oszczędzania na emeryturę od młodości.
METODY KSZTAŁCENIA	gra symulacyjna; ćwiczenia praktyczne; metoda sześciu kolorów de Bono (sześciu kapeluszy); dyskusja klasyczna
FORMY PRACY	praca indywidualna; praca grupowa; praca zbiorowa
ŚRODKI DYDAKTYCZNE	prezentacja; cztery komplety kolorowych kapeluszy wykonanych z papieru (do metody de Bono); karta pracy (12 sztuk), wydruki dla grup: zasady gry (4 sztuki), opisy rodzin (4 sztuki)
WYPOSAŻENIE TECHNICZNE	komputer z dostępem do internetu; rzutnik lub tablica multimedialna
PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	**PP – WS:** II.3. wyjaśnia, jak funkcjonuje gospodarstwo domowe [...]. **NPP(EO) – WO:** 1. Rozumienie istotnych zjawisk społecznych, ekonomicznych, politycznych oraz swojego wpływu na te zjawiska. **WS:** 1.1. rozpoznaje najważniejsze potrzeby społeczne człowieka [...]; 1.3. wyjaśnia, czym jest budżet domowy, [...].

1. Nawiązanie (3 min)
2. Zasady gry i zapoznanie się z budżetem gospodarstwa domowego (10 min)
3. Runda 1. Budżet bez niespodzianek (8 min)
4. Runda 2. Budżet z dodatkowym dochodem (8 min)
5. Runda 3. Budżet z dodatkowym wydatkiem (8 min)
6. Wyniki i podsumowanie gry (8 min)

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

1. Nawiązanie — 3 min

Rozpocznij lekcję od interesującego nawiązania – wyświetl slajd nr 2 prezentacji z listą ciekawostek dotyczących podejścia do finansów ludzi z różnych krajów świata. Zapytaj uczniów, które zwyczaje budżetowe najbardziej ich zaciekawiły i czy chcieliby je wprowadzić u siebie w domu.

2. Zasady gry i zapoznanie się z budżetem gospodarstwa domowego — 10 min

Powiedz uczniom, że zagracie wspólnie w grę, w której będą rodzinami zarządzającymi domowymi budżetami. Podziel uczniów na cztery sześcioosobowe grupy, nadając każdej grupie rodzinne nazwisko (rodzina: Szpaków, Kossakowskich, Orzechowskich, Iwańczuków – ich opisy znajdziesz na slajdach nr 9–16). Jeśli w klasie jest mniej niż 24 uczniów, zmniejsz liczbę grup lub ich liczebność. Jeśli więcej – stwórz dodatkową grupę. Dopilnuj, by grupy zawsze wykonywały zadania, jakby były sześcioosobową rodziną.

Przedstaw uczniom zasady gry (slajdy nr 3 i 4):

1. Jesteście rodziną mieszkającą razem, posiadacie jeden domowy budżet, którym wspólnie zarządzacie.
2. W każdej rodzinie jest: mama, tata, córka, syn, babcia i dziadek, którzy mają różne potrzeby wydatkowe wynikające z ich charakteru, wieku, etapu życiowego, wykonywanej pracy, poziomu dochodów i preferencji. Rodzina ma wspólne wydatki domowe i cele oszczędzania. Każdy z Was w trakcie gry wciela się w rolę jednego członka rodziny, a jego nastawienie do wydatków zależy od koloru noszonego kapelusza.
3. Rodzina dysponuje miesięcznym dochodem stałym w wysokości 20 000 zł, lecz ma też spore wydatki: stałe i zmienne. Waszym zadaniem jest tak gospodarować dostępnymi dochodami, by nie tylko przewidzieć pieniądze na wydatki konieczne, ale też uwzględnić potrzeby poszczególnych członków rodziny i oszczędzić część dochodów.
4. Gra ma 3 rundy – każda to jeden miesiąc, w którym musicie zaplanować domowy budżet, biorąc pod uwagę uwarunkowania i zdarzenia przedstawione przez nauczyciela (np. dodatkowe dochody lub niespodziewane wydatki).
5. Wygrywa ta rodzina, która właściwie zarządzi budżetem i po trzech miesiącach osiągnie:
   - krótkoterminowe cele oszczędnościowe – tzn. przeznaczy pieniądze na zaspokojenie co najmniej raz w trakcie gry osobistej potrzeby wydatkowej każdego z domowników,
   - długoterminowy cel oszczędnościowy – tzn. oszczędzi w trzy miesiące 15 000 zł na remont mieszkania.
6. Pieniądze możecie odkładać na lokatę (nie możecie ich wtedy ruszyć w kolejnych rundach gry, ale przyniesie Wam ona dodatkowy zysk po trzech miesiącach) albo na bieżący rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy (ROR).

Wręcz każdej grupie komplet sześciu kapeluszy (wykonaj je z papieru) i poproś, by uczniowie je nałożyli. Następnie przedstaw za pomocą prezentacji, jak noszenie danego kapelusza ma kształtować zachowanie w trakcie gry (slajd nr 5).

Rozdaj uczniom karty pracy (załącznik nr 2) z budżetami i opisy ich rodzin (wydrukuj lub udostępnij uczniom slajdy nr 9–16). Poproś, by uczniowie podzielili się rolami i by każdy z nich, wcielony w swego bohatera, wypisał swoje potrzeby i kwotę pieniędzy, którą jego zdaniem powinien na nie przeznaczać miesięcznie.

3. Runda 1. Budżet bez niespodzianek — 8 min

W pierwszej rundzie gry dochód rodziny to 20 000 zł i nie ma żadnych nieprzewidzianych zdarzeń. Wyjaśnij uczniom, że istnieją zasady skutecznego planowania budżetu, np. 50/30/20, używając prezentacji (slajdy nr 6–8). Powiedz uczniom, że muszą rozważyć, kiedy i jak zrealizują dodatkowe potrzeby osobiste domowników i odłożą pieniądze na remont. Grę skonstruowano tak, by uczniowie mogli bez trudu odłożyć 12 000 zł. By oszczędzić 3000 zł więcej w kwartał, muszą ograniczyć wydatki niekonieczne. Mogą też negocjować z Tobą nieznacznie wysokość wydatków narzuconych w opisie rodziny, jeśli bardzo racjonalnie to uzasadnią. Oszczędności mogą odkładać albo na lokatę – z niej nie będą mogli wypłacić raz

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

włożonych pieniędzy przed końcem gry, ale przyniesie im ona dodatkowy zysk – albo na ROR, z którego mogą korzystać swobodnie, ale bez dodatkowego zysku na końcu gry.

Poproś uczniów o uzupełnienie budżetu z karty pracy (załącznik nr 2) najpierw o wszystkie kwoty, które znajdują się w opisie ich rodziny, a pozostałe pozycje budżetu niech wypełnią, dyskutując w swoich rodzinach. Dopilnuj, by suma wydatków i oszczędności nie przekroczyła wartości dochodów – 20 000 zł.

4. Runda 2. Budżet z dodatkowym dochodem — 8 min

Rozpocznij drugą rundę gry: poproś o wymienienie się kapeluszami i rozdaj puste budżety do uzupełnienia dla kolejnego miesiąca wg nowych warunków. W tej rundzie dochody i wydatki są takie, jak w pierwszym miesiącu, z wyjątkiem kilku zdarzeń, które spowodują, że każda rodzina będzie miała 3500 zł więcej do dyspozycji:

- U Szpaków: Ania, szykując się powoli do egzaminu na prawo jazdy, wykupuje dodatkowe lekcje z instruktorem, co kosztuje 500 zł, Robert wynajmuje jeden ze swoich busów znajomemu, dzięki czemu zarabia dodatkowo 4000 zł.
- U Iwańczuków: Lena musi wymienić aparat ortodontyczny, co kosztuje 2000 zł, a Danusia sprzedaje pierwszy w swoim życiu obraz za 5000 zł i wygrywa nagrodę koła gospodyń wiejskich w wysokości 500 zł dla najzdolniejszej gospodyni!
- U Kossakowskich: Piotrek zmienia klub piłkarski, a koszty przejścia (badań sportowych i kompletów strojów) to 400 zł. Basia otrzymuje specjalne zlecenie wystroju kwiatowego sali weselnej, za co zarabia dodatkowo 3900 zł.
- U Orzechowskich: Szymon otrzymuje premię uznaniową w wysokości 4000 zł za bohaterskie zachowanie w trakcie akcji gaśniczej. Zenon gubi na wystawie filatelistycznej okulary i musi kupić nowe za 500 zł.

5. Runda 3. Budżet z dodatkowym wydatkiem — 8 min

Poinformuj uczniów, że rozpoczynamy ostatni miesiąc gry, zatem czas, by skontrolowali stopień realizacji celów: krótkoterminowych i długoterminowego. Poproś o zamianę kapeluszy i rozdaj nowe budżety do uzupełnienia. W tej rundzie dochody i wydatki są takie, jak w pierwszym miesiącu, z wyjątkiem niespodziewanych zdarzeń, które powodują, że każda rodzina będzie miała 500 zł mniej do zagospodarowania:

- U Szpaków: same sukcesy! Ania zdaje egzamin na prawo jazdy za pierwszym razem, koszt przystąpienia do egzaminu to 200 zł, a Robert zdaje egzamin Cambridge English: B2 First i płaci 300 zł za wydanie certyfikatu.
- U Iwańczuków: też same sukcesy! Kasia obroniła pracę dyplomową i zapłaciła 200 zł za odpisy dyplomów, Sławek kończy kurs nowoczesnego zarządzania gospodarstwem rolnym i kupuje dostęp do platformy online za 300 zł.
- U Kossakowskich: odruchy serca! Ola odkrywa, że jej była pacjentka jest w trudnej sytuacji materialnej i wspiera ją kwotą 400 zł, a Marcin przeznacza 100 zł na fanklub drużyny Piotrka.
- U Orzechowskich: inwestycje! Niesforny dziadek Zenon kupuje unikatowy (tylko jego zdaniem) znaczek pocztowy za 2500 zł. Izie udaje się wypromować nową linię kosmetyków i zarabia o 2000 zł więcej.

6. Wyniki i podsumowanie gry — 8 min

Zakończ grę i sprawdź, czy rodzinom udało się zrealizować cele krótko- i długookresowe. Jeśli jest remis, zwycięża rodzina, która odłożyła więcej na lokatę i/lub najlepiej zaspokoiła potrzeby osobiste członków rodziny. Podyskutuj z uczniami, co było trudne w zarządzaniu budżetem i które rozwiązania przynosiły korzyści. Podkreśl we wnioskach z lekcji konieczność: planowania budżetu i uwzględniania w nim różnych potrzeb domowników, zmieniających się w trakcie życia, oszczędzania, planowania i sensu odkładania na wybrany cel oraz „czarną godzinę", odkładania na emeryturę od wczesnej młodości i ograniczania nieprzemyślanych, impulsywnych wydatków.

Poprawne odpowiedzi do pytań testowych: 1-c, 2-d, 3-c, 4-a, 5-b, 6-b, 7-c, 8-a, 9-b, 10-b.

Ministerstwo Finansów | Fundusz Edukacji Finansowej | Warszawski Instytut Bankowości

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 1. Pytania testowe

01. Amerykański system zarządzania budżetem *pay yourself first* zakłada

- **a** zaspokajanie najpierw potrzeb osobistych.
- **b** płacenie najpierw rachunków stałych.
- **c** automatyczne odkładanie oszczędności (np. 10% pensji), zanim opłaci się rachunki.
- **d** automatyczne płacenie kredytu tuż po wypłacie

02. Szwedzka filozofia *lagom* w zarządzaniu budżetem przejawia się

- **a** wieloma źródłami dochodu.
- **b** stawianiem potrzeb konsumpcyjnych na pierwszym miejscu.
- **c** unikaniem płacenia podatków.
- **d** unikaniem nadmiernych wydatków i zadłużenia.

03. Zasada zarządzania budżetem 50/30/20 polega na

- **a** przeznaczaniu połowy dochodu na rozrywkę.
- **b** przeznaczaniu połowy dochodu na oszczędności.
- **c** równoważeniu w budżecie przeznaczania pieniędzy na wydatki konieczne, rozrywkę i oszczędności.
- **d** równoważeniu w budżecie przeznaczania pieniędzy na cele osobiste i grupowe w gospodarstwie domowym.

04. Planując budżet domowy, należy

- **a** uwzględniać wydatki zarówno całego gospodarstwa, jak i osobiste członków rodziny.
- **b** uwzględniać tylko wydatki wspólne.
- **c** najpierw zaspokajać potrzeby osobiste członków rodziny.
- **d** podejmować decyzje jednoosobowo, bo pytanie każdego o zdanie spowoduje chaos.

05. Co nie jest wydatkiem stałym gospodarstwa domowego?

- **a** spłata kredytu hipotecznego
- **b** zakupy spożywcze
- **c** opłaty za media
- **d** opłacenie czynszu

06. Przykładem wydatku zmiennego gospodarstwa domowego nie jest

- **a** wydatek na leki po wypadku.
- **b** świadczenie 800+.
- **c** koszt usług fryzjerskich i dentystycznych.
- **d** zakup odzieży i kosmetyków.

07. Przykładem dochodu regularnego gospodarstwa domowego jest

- **a** premia uznaniowa.
- **b** prezent.
- **c** przychód z najmu mieszkania.
- **d** kredyt hipoteczny.

08. Przykładem wydatku nieoczekiwanego jest

- **a** zapłata odszkodowania.
- **b** opłata za przedszkole dzieci.
- **c** abonament telefoniczny.
- **d** czynsz najmu lokalu.

09. Przykładem dochodu nieregularnego gospodarstwa domowego jest

- **a** wynagrodzenie za pracę.
- **b** zysk z działalności gospodarczej.
- **c** świadczenie 800+.
- **d** emerytura.

10. Planując budżet domowy, najlepiej rozpocząć od

- **a** zaplanowania oszczędności.
- **b** sporządzenia listy dochodów i wydatków.
- **c** wskazania jednej osoby, która nim ma zarządzać.
- **d** ustalenia, czyje wydatki są priorytetowe.

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

Załącznik nr 2. Karta pracy

BUDŻET GOSPODARSTWA DOMOWEGO W MIESIĄCU

Kategoria	Element	Kwota (zł)
DOCHODY		
Dochody	wynagrodzenia	
Dochody	wpływy z działalności gospodarczej	
Dochody	świadczenia (800+, emerytura)	
Dochody	przychód z najmu (np. posiadanego mieszkania, sprzętu, ziemi)	
Dochody	nieoczekiwane: np. premie, dodatkowe wpływy, prezenty	
Dochody razem		
WYDATKI		
Wydatki stałe	kredyty i raty	
Wydatki stałe	abonamenty telefoniczne, internet, subskrypcje	
Wydatki stałe	edukacja i rozwój osobisty	
Wydatki zmienne	media (prąd, gaz, woda, wywóz śmieci)	
Wydatki zmienne	utrzymanie domu: naprawy, wyposażenie, chemia gospodarcza	
Wydatki zmienne	transport komunikacją publiczną i samochodem (w tym naprawy i paliwo)	
Wydatki zmienne	zakupy spożywcze	
Wydatki zmienne	odzież, kosmetyki i leki	
Wydatki zmienne	usługi osobiste (np. fryzjerskie, dentystyczne)	
Wydatki zmienne	okazjonalne, np. prezenty, rozrywka, wakacje, wyjazdy weekendowe, datki na cele społeczne lub charytatywne	
Wydatki zmienne	nieoczekiwane: np. choroba dzieci, poważna awaria sprzętu	
Wydatki razem		
Oszczędności	konto oszczędnościowe – lokata 12-miesięczna (5%)	
Oszczędności	rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy – ROR	
Cele krótkoterminowe	wydatki osobiste niekonieczne członków rodziny	
Cel długoterminowy	remont mieszkania	

Jeśli w tym miesiącu zrealizowaliście jakiś krótkookresowy cel osobisty któregoś z członków rodziny, wpiszcie go w poniższą tabelę, a wydatek ten uwzględnijcie w odpowiednim wierszu budżetu.

Członek rodziny	Opis zrealizowanego celu krótkookresowego członka rodziny	Kwota (zł)

Ministerstwo Finansów | FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ | WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.

„Dlaczego nie mamy możliwie wcześniej nauczyć dziecka, czym jest pieniądz, wynagrodzenie za pracę, aby czuło wartość, złe i dobre strony posiadania?"

Janusz Korczak

Komplet scenariuszy jest częścią zestawu materiałów do nauczania zagadnień finansowych w klasach IV–VIII. W skład całego zestawu wchodzą:

- **poradnik dla uczniów** „Moja inteligencja finansowa",
- **przewodnik dla nauczycieli** „Rozwój kompetencji finansowych uczniów",
- **poradnik dla dyrektorów i rad rodziców** „Rozwój kompetencji finansowych uczniów",
- **słownik pojęć finansowych**,
- **komplety scenariuszy wraz z prezentacjami** do przedmiotów: język polski, matematyka, geografia, historia, wiedza o społeczeństwie, język angielski, lekcja biblioteczna, a także na zajęcia z zakresu doradztwa zawodowego, zajęcia z wychowawcą i zebrania z rodzicami,
- **gry terenowe, studia przypadku i gra planszowa** „Galaktyczne finanse".

Edukacja finansowa to rozwijanie u uczniów wiedzy m.in. o pieniądzach, oszczędzaniu i podejmowaniu odpowiedzialnych decyzji. Scenariusze lekcji znajdujące się w zestawie pozwalają ją prowadzić na wielu przedmiotach – bez dodatkowych godzin i zmian w programie. Ich ogromną zaletą jest to, że są zgodne z podstawą programową.

Przygotowane materiały mają wspierać nauczycieli oraz pomagają w przystępny i praktyczny sposób wprowadzać temat finansów do codziennych spotkań z uczniami. Dzięki nim dzieci i młodzież zaczną poznawać wartość pracy i pieniędzy oraz będą uczyć się bezpiecznie poruszać się w świecie finansów i ekonomii już od najmłodszych lat.

Zestaw materiałów edukacyjnych powstał jako element realizacji założeń **Krajowej Strategii Edukacji Finansowej**. Materiały w wersji drukowanej trafiły do każdej szkoły podstawowej w Polsce. Wersja elektroniczna jest dostępna na stronie:

https://www.gov.pl/web/finanse/materialy-edukacyjne

KOMPLET SCENARIUSZY

DO NAUCZANIA ZAGADNIEŃ FINANSOWYCH W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

ISBN 978-83-979917-4-3

Ministerstwo Finansów

FUNDUSZ EDUKACJI FINANSOWEJ

WARSZAWSKI INSTYTUT BANKOWOŚCI

Sfinansowano ze środków Funduszu Edukacji Finansowej, którego dysponentem jest Minister Finansów i Gospodarki. Realizatorem Zadania jest Fundacja Warszawski Instytut Bankowości.